

УДК 316.64

DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-1-35

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО БЕЗПЕКУ Й НЕБЕЗПЕКУ

Дроздова М.А., к. психол. н., доцент кафедри
загальної, вікової та соціальної психології імені М.А. Скока
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

У статті аналізується специфіка соціальних уявлень сучасної молоді про безпеку. Наведено дані емпіричного дослідження буденних уявлень про безпеку й небезпеку на мікро- (сім'я), мезо- (університет, місто) та макросоціальних (країна, світ) рівнях. Опитано студентів з трьох регіонів України – Чернігівської, Луганської областей і м. Києва. Показано, що вплив територіального чинника може позначатися й на кількісних параметрах соціальних уявлень (частоті), і на їх змісті (семантиці). Уявлення про небезпеку в різних соціальних просторах часто «віддзеркалюють» (є антонімами) відповідні уявлення про безпеку.

Ключові слова: соціальні уявлення, безпека, небезпека, соціальний простір, студенти.

Дроздова М.А. РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ ПРО БЕЗОПАСНОСТЬ И ОПАСНОСТЬ

В статье анализируется специфика социальных представлений современной молодежи о безопасности. Приведены данные эмпирического исследования повседневных представлений о безопасности и опасности на микро- (семья), мезо- (университет, город) и макросоциальных (страна, мир) уровнях. Опрошены студенты трёх регионов Украины – Черниговской, Луганской областей и г. Киев. Показано, что влияние территориального фактора может сказываться как на количественных параметрах социальных представлений (частоте), так и на их содержании (семантике). Представления об опасности в различных социальных пространствах часто «отражают» (являются антонимами) соответствующие представления о безопасности.

Ключевые слова: социальные представления, безопасность, опасность, социальное пространство, студенты.

Drozdova M.A. REGIONAL PECULIARITIES OF THE STUDENT YOUTH'S SOCIAL REPRESENTATIONS OF SAFETY AND DANGER

The article is dealt with the specifics of modern youth's social representations of safety. Such perceptions are an important component of mass consciousness. The data of empirical research of everyday ideas of safety and danger on micro-, meso- and macrolevels of social space are given. Students (n=232) from the three regions of Ukraine – Chernihiv, Luhansk region and Kyiv – have been interviewed. The psychosemantic features of young people's social representations about the safety and danger in the family (microsocial level), in the university and a city of residence (mesosocial level), as well as in the country and the world in general (macro-social level) are revealed with the help of the associative test. It is clarified that the significant impact on the content of such social perceptions, among other things, is carried out by the difficult social and economic situation in Ukraine and the military and political conflict in Donbas. It is shown that the influence of the territorial factor can affect both the quantitative parameters of social representations (frequency), and their content (semantics). In particular, there are no semantic differences in the perceptions of safety/dangers in the family, such representations differ only in frequency indices. At the level of the university, a city of residence and its own country, regional representations are most distinct, the differences here are both quantitative and qualitative (semantic). Social perceptions of safety/dangers in the world in general are relatively similar (probably due to the abstract nature of this phenomenon for most young people). The perceptions of danger in different social spaces often “reflect” (are antonyms) the relevant social perceptions of safety.

Key words: social representations, safety, danger, social space, students.

Постановка проблеми. Будучи однією з основних індивідуальних і колективних потреб, безпека закономірно привертає значну увагу науковців. Однак на тлі сучасних внутрішньодержавних і світових соціально-політичних і соціально-економічних проблем не менш важливою є проблема уявлень різних верств населення про безпеку в тому чи іншому середовищі.

Зазначимо, що в наукових працях відсутнє єдине розуміння феномена уявлень про безпеку. Вони, зокрема, розглядають-

ся як «ментально вибудовані образи, через котрі здійснюється суб'єктивна репрезентація та категоризація окремих параметрів або всього патерна ситуації (середовища, умов) як безпечних (небезпечних) для конкретної людини чи соціальної групи»; як суб'єктивний образ певних обставин, що є значущими для людини у зв'язку з необхідністю долати певні загрози зовнішнього та внутрішнього плану; як складний психологічний феномен, що характеризується виокремленням суб'єктами певних джерел і

засобів безпеки та характеристик життєвої реальності, пов'язаних із безпекою людини; як суб'єктивний образ життєвих умов, що виникає на основі оцінювання їх безпеки або небезпеки, ставлення до цих умов, готовності до подолання їх; як суб'єктивне сприймання людиною своєї життєдіяльності з погляду забезпеченості значущих умов безпеки [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча проблема уявлень про безпеку досліджена дещо менше, ніж сам феномен безпеки, все-таки існують певні напрацювання із цієї проблематики. Так, можна виокремити низку праць [1; 3; 4; 6], присвячених вивченню буденних уявлень про безпеку в «широкому» (абстрактному) сенсі. Окремі науковці досліджували особливості уявлень про безпеку в конкретних контекстах, зокрема в освітньому середовищі [2]. Поряд із тим більшість таких досліджень здійснювалася російськими вченими. До того ж у вітчизняних психологічних працях не вивчалися регіональні особливості уявлень про безпеку, а також психосемантична специфіка соціальних уявлень про безпеку на різних соціальних рівнях (від мікро- й макрорівнів). Насамкінець, за нашим переконанням, актуальність таких досліджень зросла після початку російсько-українського конфлікту та суттєвого погіршення соціально-економічної ситуації в країні.

Метою дослідження є вивчення психосемантичних особливостей соціальних уявлень студентської молоді про безпеку/небезпеку в різних соціальних середовищах і виявлення регіональної специфіки цих уявлень. Відповідно до мети, поставлено два основні завдання: 1) визначити семантичну специфіку соціальних уявлень молоді про безпеку на різних мікро- та макрорівнях; 2) виявити спільні й відмінні риси в зазначених соціальних уявленнях молоді з різних регіонів України.

Вибірку становлять студенти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (м. Чернігів; n=134), Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (м. Київ; n=50) і Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ; n=48). Використано асоціативний тест: респондентам пропонувалося написати одну або декілька асоціацій до кожного з десяти стимулів: «Безпека/небезпека в сім'ї», «Безпека/небезпека в університеті», «Безпека/небезпека в моєму місті», «Безпека/небезпека в моїй країні», «Безпека/небезпека у світі». Уважаємо, що ці стимули відповідають основним соціальним просторам, зо-

крема мікро-, мезо- та макрорівням. Обробка результатів здійснювалася методом контент-аналізу. Виділені смислові групи відповідей із частотою згадування не менше ніж 10% тлумачилися нами як соціальні уявлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати засвідчують, що **безпеку в сім'ї** респонденти трьох груп передусім пов'язують із гармонійними стосунками (36% відповідей студентів із Донбасу; 35% – чернігівців і 45% – киян), тобто з асоціаціями: «*підтримка*», «*довіра*», «*взаємоповага*», «*гармонія*», «*турбота батьків*» тощо. Причому кількісні дані вказують на дещо більшу значущість гарних взаємин між рідними для киян порівняно з іншими групами опитаних. Це може пояснюватися особливостями впливу мегаполісу на перехідну людину: виникнення відчуття самотності, власної непотрібності іншим містянам, а звідси й підвищення значущості сімейних цінностей.

Також опитані з різних регіонів ведуть мову про захист і комфорт («*захист*», «*комфорт*», «*затишок*», «*спокій*», «*материнське тепло*», «*дім, у якому завжди чекають*» тощо) як важливі чинники безпеки в сім'ї. Щоправда, у відсотковому значенні найменше таких відповідей дали кияни (10% проти 20% – чернігівців і 15% – студентів із Луганщини). Мабуть, відчуття захищеності й комфорту в частини з них пов'язується з іншими позитивними факторами безпеки в родині, наприклад, з тими самими гармонійними стосунками.

У групі опитаних із Києва та Донбасу виокремлено категорію «*Любов*» («*любов*», «*любов батьків*», «*любляча родина*» тощо; відповідно, 15% і 14% асоціацій), тоді як у групі чернігівців отримано дещо ширшу за змістовим наповненням категорію «*Позитивні емоції та почуття*» (19%), яка, окрім любові, включала «*щастя*», «*щасливе майбутнє*», «*радість*», «*сміх*» тощо.

Серед іншого на рівні тенденції у вибірці студентів Луганщини ми отримали категорію «*Безпека як необхідний атрибут сім'ї*» (9%). Отже, низка респондентів уявляє таку безпеку «*нормою*», «*найголовнішим*», «*дуже важливою*», «*потрібною*», «*обов'язком голови родини*».

Небезпеку в сім'ї дещо більше ніж третина опитаних кожної групи асоціюють із порушенням внутрішньосімейних стосунків (36% відповідей чернігівців і по 35% – з Києва та Донбасу). Це, зокрема, «*сварки*», «*конфлікти*», «*непорозуміння*», «*недовіра*», «*зрада*», «*неповага членів сім'ї*». Такі результати видаються цілком логічними, оскільки все перераховане призводить до

розпаду родини, а отже, й до зникнення відчуття безпеки в ній.

Частина студентів небезпеку в сім'ї пов'язує з агресією («насилля», «агресія», «жорстокість», «бійки», «побої» тощо). Цікавим видається той факт, що найбільшого прояву ця категорія набула саме в групі киян (38% відповідей проти 19% – респондентів із Донбасу й 17% – з Чернігова), і це попри, здавалося б, соціально-економічне благополуччя столичного мегаполісу!

У деяких респондентів Чернігова та Луганщини (14% і 13% відповідно) «родина небезпека» асоціюється з негативними емоційними станами, такими як «страх», «тривога», «горе», «злість», «розчарування» тощо. Хоча схожі відповіді на рівні незначної тенденції траплялися й у киян (6%). Напевно, це свідчить про актуальність для певної частини молоді сімейних цінностей, а також про референтність сім'ї. Також 10% відповідей чернігівських студентів стосуються алкоголю та наркотиків як вагомих чинників небезпеки в родині («алкоголь», «алкоголізм», «наркотична залежність» тощо).

Безпека в університеті значною частиною студентів уявляється як гарні міжособистісні взаємини («взаємоповага», «взаєморозуміння», «довіра», «дружба», «дружня атмосфера» тощо). Категорія «Позитивні міжособистісні стосунки та групова атмосфера» становить 34% відповідей чернігівських, 35% – київських і 36% – студентів із Луганщини. Ще низка опитаних асоціює безпеку у ВНЗ з порядком і дотриманням правил («охорона», «порядок», «дотримання норм і правил поведінки», «захист прав та свобод студентів» тощо). Причому у відсотковому стосунку ця категорія виявилася вагомішою в групі студентів Донбасу (18% проти 12% відповідей киян), тоді як серед чернігівців вона виділилася лише на рівні тенденції (9%). Останнє, мабуть, пояснюється соціально-політичною ситуацією на Луганщині, яка, зокрема, вимагає від місцевих мешканців суворого дотримання встановлених правил.

Крім того, у кожній групі опитаних виділилися свої специфічні категорії, зумовлені, на нашу думку, або регіональними особливостями, або власне специфікою університету. Наприклад, 27% асоціацій чернігівських опитаних стосуються гідних матеріальних умов і насамперед проблеми опалення приміщень як запоруки університетської безпеки («тепло», «опалення», «буфет», «хороші санітарно-технічні умови», «ремонт», «нові технології», «освітлення» тощо). У київських студентів серед іншого виділилася категорія «Навчальний процес»

(15%; «гарні оцінки», «вивчений матеріал», «адекватне викладання предметів», «спокійний графік навчання з усталеним розкладом» тощо). А ось деяким студентам Донбасу безпека уявляється необхідним атрибутом університетського середовища (10%), тобто «нормою», такою, що «створює гарні умови для навчання» й має бути «насамперед».

Щодо **небезпеки в університеті** в усіх групах ми виокремили категорію «Погані міжособистісні стосунки та психологічний клімат» («неповага однокурсників і викладачів», «погане ставлення до студентів», «приниження», «ворожість» тощо). Щоправда, у відсотковому значенні такі асоціації домінують у студентів ЛНУ (31% відповідей), значно менше їх у групі киян (18%) і найменше – у чернігівців (10%). Також у частини представників різних груп уявлення про небезпеку у ВНЗ так чи інакше пов'язуються з навчальним процесом або ситуацією контролю знань («сесія», «відрахування», «погані оцінки», «незалік», «відпрацювання» тощо). Але для студентів із Донбасу – це саме навчальний процес (10%), для чернігівських опитаних – контроль знань (11%), а для киян – найвагоміша категорія (33%), яка поєднує в собі те й інше. Ще одна спільна для всіх регіональних груп категорія – «Правопорушення та асоціальна поведінка» («порушення правил», «корупція», «бійки», «насилля» тощо). Але для киян вона виявилася вагомішою (20%), ніж для студентів з Чернігівщини та Луганщини (10 і 12% відповідно). Мабуть, тут позначилася специфіка столиці як мегаполісу з високою криміногенністю.

Серед донбасівських і чернігівських респондентів зустрічались асоціації (14% і 15% відповідно), пов'язані з негативними емоційними станами («страх», «тривога», «стрес», «паніка», «гнів») або негативними особистісними характеристиками («конфліктність», «озлобленість», «недоброзичливість», «авторитарність»). Напевно, це можна пояснити соціальною напруженістю внаслідок військового конфлікту в країні (а у випадку Чернігівщини також певною «депресивністю» регіону та психологічним профілем навчання більшості респондентів). Цікаво, що серед киян таких відповідей майже не було. Урешті-решт, у частини чернігівських студентів небезпека в університеті асоціюється з незадовільними матеріальними умовами навчання (зокрема з «відсутністю опалення», «холодом», «старою будівлею», «без ремонту» тощо; 23%).

Безпека «в моєму місті» в опитаних з усіх регіонів асоціюється з правопорядком і правовим захистом (22% відповідей киян,

20% – чернігівців і 19% – студентів із Донбасу). Прикладами є «належна діяльність правоохоронних органів», «справедливі закони», «правопорядок», «охорона жителів», «патрульна поліція, що контролює безпеку людей» тощо). Ці дані не викликають здивування, враховуючи зростання рівня злочинності у вітчизняних містах, а також військовий конфлікт на Донбасі. Крім того, у нинішній складній суспільно-політичній ситуації частині респондентів Києва та Луганщини важливими задля безпеки уявляються спокій і мир («мир», «спокій», «відсутність бойових дій», «можливість гуляти ввечері», «тихе, спокійне життя»; 15% і 25% відповідей). Подібні, однак більш різнопланові відповіді чернігівців дали змогу дещо розширити зміст цієї категорії («Спокій, мир, затишок», 19%). Переважання таких асоціацій серед респондентів донбаського регіону цілком очевидне.

Ще однією категорією, отриманою за відповідями киян і чернігівців, була «Гарні міжособистісні стосунки та позитивні особистісні характеристики» (15% і 11%; «добрі люди», «мирні та дружелюбні громадяни», «щирі люди», «люди, не байдужі один до одного», «толерантність», «комунікабельність», «взаємоввічливість» тощо). Отже, впливові суб'єктивного чинника на безпеку в місті теж надається певне значення. Вищезгадані респонденти (18% відповідей чернігівців і 9% – киян) також ведуть мову про матеріальну облаштованість міста як гарантію безпеки: «гарні дороги», «надійні будівлі», «порядок», «чистота», «парки», «розвинена інфраструктура» тощо. Хоча в київських респондентів ця категорія має місце на рівні тенденції. Можливо, тому, що столиця України й так матеріально облаштованіша за інші вітчизняні міста.

Цікаво, що з усіх трьох груп лише кияни, та й то незначна частина, безпеку в місті пов'язують із владою («влада», «самоврядування», «добросовісна праця державних органів», «небайдуже ставлення до громадян міста», «виконання обіцянок» тощо; 11% відповідей). Це може свідчити про низьку оцінку сучасною молоддю владних органів і носіїв влади.

Щодо **небезпеки в своєму місті** частина студентів з усіх груп убачає її в правопорушеннях, серед яких називалися «злочинність», «наркотики», «алкоголь», «розбій», «хуліганство», «крадіжки», «вбивства» тощо. Підкреслимо, що у відсотковому стосунку ця проблема найбільше хвилює київських респондентів (47% відповідей) і значно менше – чернігівців і студентів з Донбасу (28% і 24% асоціацій відповідно). Це зрозуміло, адже в мегаполісі рівень злочинності завжди був вищим, аніж на периферії.

Ще серед асоціацій киян і чернігівців ми виділили категорію «Нестабільна політична ситуація» («війна», «мітинги», «теракт», «революція», «майдан», «масові безпорядки» тощо; по 12% відповідей). На рівні тенденції схожа, однак значно вужча за змістовим наповненням категорія («Війна»; 9%) представлена також у групі опитаних із Луганщини. До неї ввійшли поняття, пов'язані лише з військовими діями («війна», «коли агресори в моєму місті»). Такі категорії є цілком логічними у світлі суспільно-політичних подій у нашій країні.

Низка асоціацій студентів Донбасу та Чернігова стосувалася безладу, необлаштованості в місті (13% і 11%). Це, наприклад, «безпритульні собаки», «сміття», «погані дороги», «темні вулиці», «погана робота поліції», «транспорт». Напевно, такі проблеми є в кожному провінційному місті України. Вочевидь, матеріальна облаштованість столиці краща.

У групі опитаних із Луганщини виділено асоціації, що відображають негативні емоційні стани («страх», «тривога», «сум» тощо; 11%). Гадаємо, що причина полягає у військовому конфлікті на Сході України. Натомість з-поміж відповідей киян на рівні тенденції ми виокремили категорію «Страх і тривога за себе й дітей» («коли боїшся ввечері вийти з дому», «боїшся відпустити своїх дітей на подвір'я» тощо; 7%). Тут, мабуть, відображена специфіка мегаполісу (вищий рівень злочинності).

На рівні тенденції в усіх групах отримано категорію «Несвідомі низькокультурні громадяни» (по 9% відповідей опитаних із Донбасу та Києва й лише 6% – із Чернігова). Сюди ми долучили поняття: «невиховані люди», «неадекватне суспільство», «легковажність громадян», «бидло» тощо. Отже, окремих респондентів у контексті безпеки в місті турбує «людський чинник»: забруднення громадянами територій, руйнування ними матеріальних об'єктів, недотримання елементарних правил поведінки в місті тощо.

Безпеку у власній країні значна частина опитаних пов'язує з миром («мир», «відсутність війни», «злагода», «спокій» тощо). За кількісними показниками категорія «Мир» виявилася вагомішою в групі студентів Луганщини (49% проти 37% відповідей чернігівців і 32% – киян). Це цілком логічні результати, беручи до уваги військові дії на території Донбасу і значно менші наслідки російсько-українського конфлікту для Києва та Чернігівщини. Крім того, дещо менший відсоток таких асоціацій у киян, напевно, пояснюється усвідомленням ними безпечнішого життя в столиці.

Ще в чернігівських і київських респондентів безпека в країні асоціюється з гарною владою й політикою («гідне керівництво», «захист прав громадян», «допомога влади народу», «армія», «поліція» тощо). Однак у свідомості киян ця безпека значно більше залежить від влади, аніж це уявляють чернігівці (37% проти 17% відповідей). Такі дані закономірні, бо в столиці зосереджені головні органи державної влади. Відповіді студентів з Луганщини теж дали змогу виокремити схожу категорію («Армія та влада – захисники народу»; 19%). Але тут акцент зроблено саме на захисті населення різними органами влади («залежить від війська», «армія», «поліція», «влада, яка зможе захистити свій народ» тощо). Ураховуючи ситуацію на Донбасі, ці результати очікувані.

Низка чернігівських і київських студентів безпеку в країні уявляє невід'ємною від гарних економічних умов («високий соціально-економічний статус», «робочі місця», «висока зарплата», «повна соціальна допомога»). Однак ця категорія в обох групах виділилася лише на рівні тенденції (9% відповідей чернігівців і 7% – киян). Такі результати видаються нам дещо неочікуваними, адже соціально-економічні проблеми – ті, з якими київська та чернігівська молодь може зустрічатися безпосередньо (на відміну від військово-політичного конфлікту на Сході країни).

Серед іншого виділені специфічні для різних регіонів категорії, щоправда, лише на рівні незначних тенденцій. Так, низка асоціацій чернігівських респондентів утворила категорію «Морально-етичні риси й цінності» (8%), київських – «Стабільність» і «Незалежність» (по 7% кожна).

Щодо **небезпеки в країні** ми отримали найпотужнішу за кількістю відповідей у всіх трьох групах категорію «Війна та конфлікти» («війна», «бойові дії», «тероризм», «конфлікти», «військові конфлікти», «АТО» тощо). У відсотковому стосунку таких слів-асоціацій найбільше зафіксовано серед студентів Донбасу (51%), що зумовлено військовими діями в цьому регіоні, і дещо менше (45%) – у чернігівців. Останні, припускаємо, перебувають під постійним впливом ЗМІ, які тиражують інформацію про війну на Сході, а також чуток-страшилок про можливе поширення війни на всю територію України. У групі киян подібні відповіді становлять третину від загальної суми (30%). Напевно, мешканці столиці дещо більшою мірою почуваються в безпеці.

Частина чернігівських і київських опитаних безпеку в країні асоціює з поганою владою та політикою (21% і 23% відповідно).

Це, наприклад, поняття: *погана влада*», «безвладдя», «байдужість влади до людей», «корупція» тощо. Отже, маємо справу з недовірою окремих груп населення нинішній владі. Цікаво, що з-поміж відповідей зазначених груп виділено категорію «Побутова агресія та злочинність» (14% асоціацій киян і 8% – чернігівців). Хоча в останніх вона зафіксована на рівні тенденції. Такі відповіді («агресивність оточення», «грабіжництво», «наркотики», «злочини», «вбивства») не дивують, адже складна соціально-економічна та соціально-політична ситуація сприяє поширенню в країні різних форм девіантної й делінквентної поведінки. На рівні тенденції низка киян і чернігівців (відповідно 9% і 7% відповідей) небезпеку в Україні пов'язує з поганими економічними умовами («економічні проблеми», «інфляція», «безробіття», «бідність», «дефолт»). За нинішніх соціально-економічних умов у країні це цілком логічно.

У групі студентів ЛНУ низка відповідей стосувався негативних емоційних станів і відчуттів («біль», «страждання», «жах», «страх», «сум»; 13%), що, швидше за все, викликано переживанням військових подій на цій території.

Безпеку у світі опитані трьох груп уявляють пов'язаною з миром і відсутністю конфлікту («мир», «дружба між країнами», «добрі відносини між ядерними державами», «коли всі країни приймуть без'ядерний режим», «повага кожного народу» тощо). Дещо більша відсоткова вираженість цієї категорії в студентів з Луганщини (42% порівняно з 37% відповідей чернігівців і 36% – киян) знову ж таки є наслідком військових дій на Сході країни. З-поміж відповідей усіх респондентів ми також виділили категорію «Позитивні особистісні характеристики та міжособистісні стосунки» (по 18% відповідей студентів із Чернігова й Донбасу і 20% – киян). Це, наприклад, асоціації: «людяність», «доброта», «толерантність», «любов», «взаємоповага», «довіра», «взаємодопомога» тощо). Отже, частина студентської молоді усвідомлює зв'язок безпеки у світі із суб'єктивними чинниками.

Попри загальну схожість усіх відповідей, на рівні незначних тенденцій виділені специфічні для різних регіонів категорії. Так, у групі студентів Луганщини – це «Утопія» (6%), а в чернігівській вибірці – «Гарна екологічна ситуація» (8%) і «Соціально-економічний розвиток» (7%).

Стосовно **небезпеки у світі** значну частину відповідей у всіх групах увібрала категорія «Війна, тероризм» (у чернігівській вибірці – «Війна, тероризм і соціальні конфлікти»). У відсотковому стосунку вона

становить 42% асоціацій чернігівців, 38% – киян і 35% студентів із Донбасу. Сюди ми зарахували такі поняття: «війна», «ядерна війна», «перегони озброєння», «агресивні країни», «тероризм» тощо. Той факт, що в групі опитаних чернігівців ця категорія кількісно виявилася дещо вагомішою, напевно, може бути пояснений ширшим смисловим діапазоном асоціацій. Адже, крім означених, тут зафіксовано асоціації, пов'язані з конфліктами.

Цікаво, що майже однакова кількість респондентів з усіх регіонів небезпеку у світі пов'язувала з поганою екологією і стихійними лихами (23% відповідей киян, 22% – чернігівців, 19% – студентів Донбасу). Так, називалися «забруднення повітря», «озонові діри», «знищення лісів», «екологічні катастрофи», «стихійні лиха», «землетруси», «цунами» тощо. Гадаємо, це пов'язано з реаліями сучасної екології, про які повсякчас повідомляють ЗМІ.

Ще одним чинником, який, на думку опитаних киян і чернігівців, визначає небезпеку у світі, є суб'єктивний («Негативні особистісні риси та девіантна поведінка»; 13% і 10% відповідно), адже на фоні соціально-політичної нестабільності у світі поширюються егоїзм, аморальність і різні форми девіацій («жадоба», «байдужість», «егоїстичність», «інтолерантність» «насильство», «злочинність» тощо). Натомість у групі студентів із Луганщини на рівні тенденції виявлено категорію «Негативні емоційні стани» («тривога», «неспокій», «сум»; 9%). Цілком імовірно, що пережиті емоції від війни у власному регіоні вони проєктують на небезпеку у світовому масштабі.

Висновки з проведеного дослідження. Соціальні уявлення про безпеку та небезпеку є важливим складником масової (буденної) свідомості сучасної вітчизняної молоді. Їх детермінантами є низка чинників (у тому числі складна соціально-економічна ситуація, військово-політичний конфлікт на Донбасі). Але вплив регіонального фактора на соціальні уявлення про безпеку/не-

безпеку в різних соціальних просторах не однаковий. Так, смислові відмінності в уявленнях щодо мікрорівня (сім'я) не виражені, уявлення відрізняються лише за частотними показниками. Натомість на мезорівні (університет і місце проживання) і частково макрорівні (власна країна) регіональні соціальні уявлення найбільше відрізняються (за кількісними та смисловими характеристиками). Соціальні уявлення про безпеку/небезпеку на глобальному макрорівні (світ загалом) відносно схожі (ймовірно, через абстрактність цього феномена для більшості молодих людей). Уявлення про небезпеку в різних соціальних просторах часто «віддзеркалюють» (є антонімами) відповідні соціальні уявлення про безпеку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дуганова Ю.К. Личностные особенности молодых людей с разным представлением о психологической безопасности : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Ростов-на-Дону : ЮФУ, 2014. 23 с.
2. Карамушка Л.М., Дектярьова Т.В. Дослідження змісту психологічної безпеки освітнього середовища вищих навчальних закладів. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2013. Вип. 16. С. 203–210.
3. Кикоть В.Я. Представления о безопасности городских и сельских школьников как показатель развития правового сознания. *Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена*. 2013. № 161. С. 191–197.
4. Костоусов А.Г. Формирование профессиональных представлений о безопасности у курсантов вуза войск национальной гвардии : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.07 ; Кемеровский гос. ун-т. Кемерово, 2017. 23 с.
5. Лызь Н.А., Куповых Ж.Г. Представления о безопасности как предмет эмпирических исследований. *Современные научные исследования и инновации*. 2015. № 8. Ч. 2. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2015/08/57172> (дата звернення: 14.01.2018).
6. Лызь Н.А., Куповых Ж.Г., Прима А.К. Опыт исследования представлений вузовской молодежи о безопасности. *Вестник Пермского университета. Серия «Философия. Психология. Социология»*. 2016. № 3(27). С. 86–95.